

Lubomír Valenta: *Problémy analytické filosofie*, Nakladatelství Olomouc, Olomouc, 2003, 223 s.

Není tomu tak dávno, co se ti, kdo vzývali termín "analytická filosofie", v naší zemi jevíli jako příslušníci nějaké divné sekty, kteří smysl termínu "filosofie" jakýmsi úchylným způsobem překrucují. Není-li však člověk zrovna Valihřachem, nemůže o tom, co slova znamenají, svévolně rozhodovat; a faktem je, analytická filosofie tvoří podstatnou část toho, co se ve světě pod hlavičkou "filosofie" učí a provozuje. (Já bych řekl, že dokonce *většinu*, ale statistické údaje samozřejmě k dispozici žádné nemám.)

Během posledních zhruba deseti let se ovšem situace podstatně změnila a analytický způsob filosofování se u nás začíná široce etablovat. Existují již překlady celé řady klasických děl (Frege, Russell, Wittgenstein, Popper, ...) i těch novějších (Quine, Davidson, ...), a vznikla i celá řada původních prací. Co dosud scházelo bylo nějaké systematické historické pojednání o tom, jak tento filosofický směr vznikl, jak se vyvíjel a jak dospěl k tomu druhu otázek, který si předsevzal řešit. Tuto mezeru se nyní pokouší zaplnit kniha docenta filosofické fakulty olomoucké univerzity Lubomíra Valenty *Problémy analytické filosofie*.

Kniha se skládá ze sedmi kapitol, které jsou, s výjimkou té původní, věnovány velkým postavám nebo školám analytické filosofie: Fregovi, Russellovi a Moorovi, ranému Wittgensteinovi, logickým pozitivistům a Lvovsko-varšavské škole. Všechna témata jsou zpracována s velikou pečlivostí a myslím, že čtenářovi poskytnou skutečně systematické informace o peripetiích vzniku a vývoje analytické filosofie.

Analytická filosofie se nachází na pomezí filosofie a logiky, a Valenta k ní přistupuje spíše z vnitrozemí filosofie. To je patrné již na první kapitole, ve které pojem *analytická filosofie* vymezuje: tam vychází z russellovsko-moorovského zúčtování s idealismem a příliš pozornosti nevěnuje Fregovi, který je dnes téměř jednohlasně vzýván jako vlastní otec tohoto filosofického směru. I následující kapitola, věnovaná Fregovi, je poněkud stručnější, než bych ve vztahu k těm ostatním považoval za přiměřené; to podstatné o Fregově myšlenkovém vývoji se z ní ale čtenář dozví. (Poněkud nemístné se mi jeví Valentovo vyjmenovávání lidí, kteří našli ve Fregově díle omyly -- řekl bych, že toho, co lze označit za skutečné *omyly* je u Frega podstatně méně, než u ostatních z těch, kterým se Valenta ve své knize věnuje. Uvádí-li Valenta v této souvislosti Russella, pak musím konstatovat, že já dávám za pravdu spíše Gödelovi: "[Russellova logika] má, pokud jde o formální přesnost základů, tolik nedostatků, že ve srovnání s Fregem představuje velký krok zpět"¹.)

Mnohem bližší je Valentovi zjevně téma následující kapitoly, totiž klasická anglická analytická filosofie. Jeho pojednání o peripetiích myšlenkového vývoje Russella a Moora se mi zdá být takřka vyčerpávající. Cenný je zvláště přehled Moorových u nás ne tak dobře známých filosofických názorů. Principy, o které se podle Valenty opírá filosofie Russellova, cituji v plném znění (s. 59):

¹ 'Russell's Mathematical Logic', in *Philosophy of Mathematics*, eds. P. Benacerraf & H. Putnam, Prentice-Hall, Englewood Cliffs, s. 212)

- a) Jeho nejdůležitější filosofický čin -- teorie popisů -- se stal exemplárním příkladem filosofické analýzy.
- b) Jeho vlastní filosofické úvahy akceptují dvě stěžejní myšlenky analytické filozofie, totiž empirismus a aplikaci logiky při řešení filosofických problémů
- c) Uznává význam jakýchkoli analýz jako součásti filosofického diskurzu.
- d) Uznává tezi, že jako filozofové nemáme právo ani důvod zpochybňovat to, co uznáme jako vědci, tj. filosofie pro něho sice není totožná s vědou, ale není možná ani mimo vědu.
- e) Má kritický vztah ke spekulativní metafyzice, i když si tím nechce uzavřít cestu k jiné metafyzice.

Zdá se mi, že až na poněkud nejasně formulovaný bod c) je to docela výstižná charakteristika.

Následující kapitola je věnována ranému Wittgensteinovi, to znamená zejména jeho *Traktátu*. Autor, myslím, velice správně konstatuje, že rozdíl mezi Wittgensteinem a Russellem, který se z některých hledisek může zdát být malý, je v tom, že Wittgensteinovi se koncepci logického atomismu podařilo zbavit veškerých reziduí mentalismu; a předkládá obšírnou diskusi jeho východisek i závěrů.

Následující kapitola, pojednávající o Vídeňském kroužku, vyzdvihuje jako hlavní témata logického empirismu úsilí o sjednocení vědy, verifikační kritérium smysluplnosti výroků a problém empirického základu lidského poznání. Podrobněji se pak autor věnuje Carnapovi, Schlickovi a Neurathovi; a také Reichenbachovi, jako reprezentantovi 'ne-vídeňského' logického empirismu.

Poslední kapitola knihy je pak věnována polské analytické filosofii, tedy zejména tzv. Lvovsko-varšavské škole a jejím představitelům Łukasiewiczovi, Leśniewskému, Kotrabińskému a Ajdukiewiczovi. Zde je rozebrána je i důležitá Tarského analýza pojmu pravdy.

Valentova kniha nejde většinou příliš do hloubky z hlediska problémů, se kterými se analytičtí filosofové potýkali -- je patrné, že autorův přístup je bližší 'vnějšzímu' pohledu historika filosofie než 'vnitřnímu' pohledu praktikujícího filosofa. Nenajdeme v ní ani nijak překvapivé či objevné interpretace. Domnívám se však, že jako pečlivě a důkladně udělaná mapa vývoje analytické filosofie je velice zdařilá. Co na ní oceňuji nejvíce, je nadhled, se kterým její autor zrod analytické filosofie i myšlení jejích jednotlivých protagonistů včleňuje do širšího historicko-filosofického kontextu. Velice podstatná se mi zdá být také kapitola věnovaná Lvovsko-varšavské škole. (Té totiž nebývá v rámci pojednání o analytické filosofii věnována příliš systematická pozornost.) Valentova kniha se mi prostě jeví být zdařilým historickým kompendiem klasické analytické filosofie. Nezbyvá než ji doporučit všem, kdo se o analytickou filosofii zajímají a těšit se na pokračování, které autor v úvodu knihy slibuje.

Jaroslav Peregrin